

LA LLUITA PEL PODER MUNICIPAL: PEGO EN LA SEGONA MEITAT DEL SEGLE XVIII

Maria José Sastre Reus

INTRODUCCIÓ

Aquest treball d'investigació és l'anàlisi d'un petit nucli dins el context de l'àmbit històric valencià, que, al seu torn, és una part integrant de la monarquia hispànica. No pretenem que aquestes dades siguin rellevants a l'hora d'establir conclusions, però sí que permeten una comprensió global de la vida quotidiana dels seus protagonistes i que en un futur puguen servir per a una generalització dels esdeveniments produïts en el s. XVIII valencià.

La implantació del règim borbònic amb els Decrets de Nova Planta va suposar la imposició del sistema municipal castellà, s'hi va passar d'un model electoral valencià, lligat a la base sociològica de la població, a la dependència de la voluntat del monarca.¹ En la pràctica, però, sobretot en els llocs de senyoria, es mantingué el sistema anterior, fet que causaria en la segona meitat del segle una successió de pugnes per entrar i mantenir-se en el poder local, transgredint la normativa vigent, cosa que provocaria la intervenció de les institucions borbòniques.

METODOLOGIA I FONTS

El treball se centra en la segona meitat del s. XVIII i per això ens hem basat principalment en els llibres d'actes de l'Ajuntament de 1751 a 1800,² fet que ens ha facilitat una informació sobre els problemes habituals en el municipi, al marge de proporcionar-nos la relació dels candidats proposada i la dels que van ser designats per als càrrecs municipals. Aquesta documentació, però, té l'inconvenient que reflecteix només el punt de vista del sector dirigent de l'Ajuntament.

Hem completat aquesta informació amb un sondeig dels llibres de béns de l'equivalent de Pego de 1802.³ La finalitat ha estat analitzar la connexió entre els candidats municipals i els principals propietaris de terres, perquè en una societat de l'Antic Règim és la terra la que estableix les pautes en la jerarquia social. Tot i que en la utilització d'aquesta font hem de considerar que els padrons de riquesa han estat elaborats amb una finalitat fiscal, per tant

1.- Torras i Ribe, J.M., *Els municipis catalans de l'Antic Règim (1453-1808)*, Barcelona, 1983, p. 20-21.

2.- AMP. *Llibre d'actes de l'Ajuntament 1751-1800*, secció segona, grup II, 609-651. Aquesta font és la més citada en el treball, per això eludiré anotar-la, ja que amb la data de l'any se'ns remet al llibre del qual s'ha tret.

3.- AMP. *Llibre d'amillament 1802*, secció segona, grup I, n. 49. Per als còmputos globals ha estat de gran ajuda el treball de Josep Sanchis Costa i Francesc Gil Pericas, "Terra, propietat i conreus a Pego en el trànsit del segle XVIII al XIX", *Actes del III Congrés d'Estudis de la Marina Alta*, Alacant, 1992, p. 285-296.

4.- Bernabé Gil, David, "Estructuras sociales en el País Valenciano en el primer tercio del siglo XVIII según los padrones de riqueza: Orihuela 1717", *Estudios d'Història Contemporània del País Valencià*, núm. 3 (1982), València.

5.- Cavanilles, Antonio Josef, *Observaciones sobre la historia natural, geografía, agricultura, población y frutos del Reyno de Valencia*, ed. facs. 1795 (10a ed.), p. 148-150.

6.- Alemany Garcia, Salvador - Sastre Reus, Ma. José, "L'estructura a la vall de Pego durant l'època moderna (1539-1791): el cas de Benumea", dins *Recerques sobre la història de Pego i la seua vall*, núm. 1, Pego, 1990, p. 39 i 42.

7.- Hem de tenir en compte que quan la xifra es refereix al nombre de veïns, per a saber la xifra real del nombre d'habitants, aquesta es multiplica pel nombre de residents en una casa, 4 o 5, segons les preferències dels historiadors. La quantitat donada és la de Castelló Traver, J.E., *El País Valenciano en el censo de Floridablanca (1787)*, València, 1978, p. 193. Un altre coetani de finals de segle, Franco, li assigna uns 1.200 veïns, que farien un total de 4.225 ànimes en: Ribes Iborra, Vicente, "La Ilustración marginada: Vicente I. Franco", *Revista Inter-ciencias* (1987), Alzira, p. 178-188.

hem de donar un marge de dubte a les dades, i a això s'afegeix el caràcter estàtic, a banda de l'heterogeneïtat amb què van ser valorats els diversos conceptes impositius.⁴

Hem intentat aprofundir en un estudi social més detallat per mitjà de la revisió d'alguns plets sobre Pego que es conserven a l'Arxiu del Regne de València, en la secció de la Reial Audiència, en defensa d'uns interessos tant públics com privats. I també a partir de la revisió de la correspondència entre el duc d'Osuna i el seu procurador patrimonial de la ciutat de Gandia, sota la supervisió del qual es trobava la vila de Pego, situada en l'Arxiu Històric Nacional, secció Osuna. Ambdues fonts tenen un marcat caràcter de defensa dels interessos senyorials.

Hem limitat la revisió de documentació notarial a la que es troba a l'Arxiu Municipal a causa de la dispersió dels fons. Hem postergat l'estudi dels registres parroquials a un treball posterior més detallat de reconstrucció de famílies i parentius.

EL MEDI FÍSIC I LA DEMOGRAFIA

Pego en el s. XVIII, segons Cavanilles,⁵ tenia un sòl feraç i dels millors del regne. La fertilitat de la zona i l'abundància d'aigües van facilitar que aquest nucli es recuperara demogràficament de la crisi del s. XVIII més ràpidament que altres poblacions de la Marina Alta.

Pego, nucli integrant de la Marina Alta, va ser afectat greument per la despoblació ocasionada per l'expulsió dels moriscos i la regressió subsegüent dels conreus. A pesar de ser una vila de cristians vells, no va escapar d'aquesta recessió generalitzada a causa dels poblats adjacents: Atzaila, Atzaneta, Benumea, Benigalip, Castelló, Cotes, Favara, Rupais i Salamona eren llocs de moriscos. A finals del s. XVIII aquests poblats havien passat com a topònims a denominar una sèrie de partides del terme. Només tenim constància d'Atzaneta, que queda integrada com un carrer dins la vila de Pego; Favara, de la qual només queden unes cases abandonades; i Benumea, amb 33 veïns.⁶ A finals del s. XVIII la població de la vila era d'uns 4.164 habitants.⁷ És evident que en el XVIII hi ha un augment de la població, creixement que és superior al buit deixat per l'expulsió dels moriscos el 1609, fenomen que té implícita una extensió de la superfície conreada i una conjuntura econòmica ben favorable.⁸

L'AGRICULTURA

En el segle XVIII ens trobem amb una societat d'Antic Règim en què la base del desenvolupament econòmic és essencialment agrícola, circumstància no exclusiva de la vall de Pego, sinó extensible a tot el País Valencià i, fins

8.- Morant Deusa, Isabel, *Economía y sociedad en un señorío del País Valenciano: el Ducado de Gandía (siglos XVIII-XIX)*, Gandia, 1976. Franch Benavent, Ricardo, "El régimen señorial del convento de Aguas Vivas durante el siglo XVIII", *Estudios* (1979-1980), València. Chiquillo Pérez, J.A., *Aproximación al estudio del régimen señorial valenciano en el siglo XVIII*, tesi de la Universitat de València.

í tot, al conjunt de l'Estat espanyol. El pes de l'agricultura queda manifest en les actes municipals: en els horaris de plens que es fixaven en funció de les activitats agrícoles; una burocràcia subalterna municipal amb individus dedicats a aquests menesters, "expertos labradores", "seQUIERS de les marjals", "administrador y diputado del trigo", etc.

A Pego quasi tota la població era propietària de terres. A principis del XIX el terme rural comptava amb uns 1.172 propietaris, afirmació que quadra perfectament amb la xifra de 1.086 veïns donada per a 1776, i encara tenint en compte un increment del nombre d'individus. Posseïa unes 36.988 fanecades de sòl distribuïdes desigualment entre terra de secà, 25.047, de terra de marjal, 9.962, de terra sort, 1883 i d'horta 95.⁹

La producció de la morera, juntament amb el blat, era la major font d'ingressos de la població agrícola, seguida del garrofer, en resposta a la demanda produïda pels quaranta corrals existents en les diverses partides de Pego.

En menor proporció hi trobem: l'olivera, la vinya, de gran extensió al secà; la dacsa i el panís com a productes substitutoris del blat en anys de males collites.

Productes menors: en el secà eren les figues, l'ordi, les mixtures i les faves; a la marjal, les bajogues i les fruites; les hortalisses es conreaven en escassa proporció a la marjal i a l'horta i assolien preus molt elevats.¹⁰

Tot i que ens apareix una sèrie de conreus comercials com la morera, les hortalisses, la fruita i la vinya, l'agricultura d'aquesta comunitat continua sent una economia de subsistència, perquè el pes major es decanta cap als cereals panificables com el blat, el panís i la dacsa.

Es tracta d'una agricultura sotmesa a les adversitats climatològiques i epidemiològiques. El 1756-1759, plaga de la llagosta, climatologia negativa i disminució del comerç per la guerra dels Set Anys; el 1763, pluges excessives; el 1771-1772, crisi de subproducció agrícola; el 1773, a la manca de blat s'associa la crisi del sector tèxtil seder, a la qual cosa s'uneixen les despeses ocasionades pel manteniment de l'aquartermament d'Alcàntara; el 1775, els danys produïts per l'aigua a les collites de seda, blat, panís, oli, raïm... costen 45.800 lliures; el 1780-1781, climatologia adversa i especulació desenfrenada, manca de blat i guerra amb Anglaterra.¹¹

Porta de la muralla de l'antiga Vila.

11.- Les dades de la plaga de la llagosta, les hem extret dels llibres d'actes municipals. Sastre Reus, M.J., "La plaga de la llagosta a Pego de 1756", *Llibre de Festes de Pego de 1990*. Palau Diego, Francisco, *El llobarro. Anales de Denia y su comarca*, Pedreguer, 1983, p. 96. Palop Ramos, José Miguel, *Hambre y lucha antifeudal. La crisis de subsistencia en Valencia (siglo XVIII)*, Madrid, 1977, p. 138, 186, 197.

9.- Les xifres han estat extretes de Sanchis i Costa, J., *op. cit.*

10.- Sanchis i Costa, *op. cit.* AMP, secció segona, grup IV, núm. 1.015. Béns i censos dels veïns de Pego de 1790. Cavanilles, *op. cit.* Ribes Iborra, *op. cit.*

L'associació intrínseca entre agricultura, climatologia i subsistència de la població comportarà l'endeutament dels ajuntaments, demores en el pagament d'impostos i avalots de la població per manca d'aliments. El govern central intentarà pal·liar-ho mitjançant la creació de graners comunals o almodins, l'alliberament del comerç, el fre a l'especulació amb la fixació de preus, els projectes de reforma agrària per mitjà de societats econòmiques, les rompudes de terres, les transformacions de secà a regadiu, els repartiments de terres de propis i erms. Però el pitjor de tot és que ens trobem amb una societat d'Antic Règim que s'acosta al nivell de subsistència, supeditada a la pressió fiscal, bé siga senyorial, reial o eclesiàstica, a mercé de les adversitats temporals i amb una agricultura rudimentària basada en el treball manual i en les creences religioses. Perquè les innovacions acabaren beneficiant en últim extrem els agricultors rics, com és el cas de Pere Sala, que pertanyia a les famílies més influents de Pego; en canvi, les ampliacions dels petits llauradors es limitaren a rompudes marginals.¹²

A finals del segle XVIII es desencadenà una crisi econòmica incapaç de mantenir el creixement demogràfic: crisi de producció de blat, successió de males collites, manca d'inversions en la producció, baixa productivitat per la petita propietat, tecnologia arcaica, els creixements per extensió decreixents, inexistència d'un mercat ampli, relacions de producció "feudals" que impedeixen qualsevol transformació a gran escala, una reforma il·lustrada des de dalt i superficial. A això se sumava el bloqueig anglès, que impedeix el comerç exterior i el fet que la població, davant la manca, gasta en aliments bàsics, fet que produeix la fallida dels productes industrials.¹³

12.- Chiquillo Pérez, *op. cit.* Cavanilles, *op. cit.*

13.- Ruiz Torres, Pedro, "La crisis municipal como exponente de la crisis social valenciana a finales del XVIII", *Estudios*, núm. 3 (1974), València, p. 184-189.

14.- Ruiz Torres, Pedro, "El País Valenciano en el siglo XVIII: la transformación de una sociedad agraria en la época del absolutismo", *España en el siglo XVIII. Homenaje a Pierre Vilar*, Barcelona, 1985. Castelló Traver, J.E., *op. cit.*, p. 180-181. AMP. Llibre d'Amillament de 1802, *op. cit.*

15.- ARV Reial Acord, llib. 87, 1792.

16.- Sanchis i Costa, *op. cit.*

REPARTIMENT DESIGUAL DE LA RIQUESA AGRÀRIA: LES CLASSES SOCIALS

En una societat d'Antic Règim, i més encara en l'àmbit municipal, és la propietat de la terra i la seua distribució desigual el que fonamenta l'estructura social i la desencadenant dels conflictes socials.

A Pego el sector agrícola ocupa el major percentatge en la distribució d'activitats, 1.112 persones, això sense tenir en compte que els qui exerceixen altres oficis també són propietaris de terrenys, als quals es dedicarien parcialment o utilitzant gent assalariada.

Els representants eclesiàstics, tot i ser escassos, 16 individus, exercien un considerable pes en la societat camperola, amb una ideologia providencialista, tot s'esdevenia per voluntat de Déu, per tant convenia estar a bones amb el seu cap visible en la terra.¹⁴ Obtenien els seus ingressos especialment de terres, a banda de les lletres de gràcia i dels censos. Cal destacar els eclesiàstics En Pere Banyuls i el paborde En Joan Sala, amb destacables possessions.

A la vila de Pego no ens trobem amb una representació de la noblesa pròpiament dita, en el padró de l'equivalent tan sols es fa menció del comte de Ròtova, resident a València, i el 1792 se li concedeix el privilegi de noblesa a Pere Pasqual Sala,¹⁵ habitant de Pego, integrant de les oligarquies municipals, i amb la cotització més alta en la valoració de propietats del padró de 1802.¹⁶

Conreu d'oliveres.

A més a més, pertany a la mateixa família que el paborde En Joan Sala. La noblesa i les altes jerarquies de l'Església anaven unides.

El nombre de ciutadans tampoc no és rellevant en les termes de càrrecs de l'Ajuntament; hi apareixen només quatre noms adjectivats com a ciutadans.

Les professions liberals, el comerç i l'artesanat no són significatives, tenen més aviat el paper de proveir les necessitats que genera la població com una tasca addicional a les labors agrícoles, perquè tots tenen el seu propi terreny. Els teixidors mereixen un punt a part; pel seu alt percentatge ens podria portar a pensar en l'existència d'una indústria, més si tenim en compte l'elevada producció de seda en la localitat, però la meua opinió és que es dediquen a l'elaboració de seda en una primera etapa, després la devien vendre als comerciants de la ciutat, els quals es preocuparien de traslladar-la a establiments més especialitzats que la prepararien per a la venda en el mercat. La seua labor artesanal aniria combinada amb una activitat agrícola per atendre el seu nivell de subsistència, ho demostra la manca de comerciants indígenes, la inexistència de congregacions o gremis, el fet que es plantege proveir la indústria de Cartagena amb teixidors de Pego, ratificació que no era un focus de la indústria tèxtil.

Pego, amb un poblament antic, ja va iniciar el s. XVII amb una distribució desigual de la terra. La majoria de les terres eren franques, és a dir, lliures de partició de fruit, tan sols havien de pagar uns censos emfitèutics en diners, molt devaluats. La repartició desigual de terres seria accentuada respecte dels nous pobladors de Favara, Benumea i Atzaneta, repoblades després de l'expulsió dels moriscos, perquè en la seua carta pobla de 1611 sí que s'establia partició de fruits.¹⁷

El creixement de la població i l'expansió de l'agricultura en el XVIII va anar acompanyat de transformacions socials que estigueren relacionades amb

17.- Alemany Garcia, *op. cit.*

Capella del Santíssim Ecce-Homo, patró de Pego.

la propietat de la terra i la seua acumulació desigual. Sanchis Costa i Gil Pericás han trobat considerables diferències en la possessió de terres i s'han trobat persones que a penes arriben a la mitja fanecada al costat d'altres que s'acosten al miler. La petita propietat representa el 40 % del conjunt i només té el 5'5% del total de terres; els mitjans propietaris és el grup majoritari, el 53'4% amb el 51'5% de la superfície; la gran propietat, amb una variació entre 100 i 1.000 fanecades, és del 6'6% dels propietaris i tenen el 43%. Diferència que s'aguditzava amb la qualitat de la terra dels grans propietaris, considerades com de millor rendibilitat.¹⁸

En la crisi de finals del s. XVIII les capes més baixes passarien a augmentar el nombre dels jornalers, i les classes mitjanes i altes serien afavorides per aquests transvasaments de propietat. La naixent "burguesia agrícola" tancarà files dins les oligarquies municipals i es beneficiarà de la posada en conreu de les terres comunals, de tots els intents de reforma agrària, amb l'obtenció de capital suficient per a la transformació de les terres, amb la construcció de molins i almàsseres per escapar al monopoli dels senyors, etc. Seran aquestes classes enriquides les que

intentaran escalar la piràmide social bé mitjançant l'exercici de professions liberals, acumulació de terres, ocupació de càrrecs de poder, etc. Seran les que s'oposaran als privilegis del règim senyorial, interposant plets, promovent tensions..., s'estava gestant la transició del feudalisme al capitalisme i el sorgiment d'una nova classe social, la burgesia.

EL RÈGIM SENYORIAL

L'extensió del senyoriu en el territori valencià era aclaparadora. En la Governació de Dènia, que a grans trets inclou la Marina Alta, la Marina Baixa i la Safor, de 70 pobles només dos són de realeng i la resta de senyoria, tres dels quals pertanyen als ordes militars, un de senyoria eclesiàstica i la resta a senyories seculares. Hi trobem des de poblacions que pertanyen a l'alta noblesa fins a senyors del lloc, amb jurisdicció alfonsina.¹⁹

Els vincles entre senyors i vassalls no s'alteraren amb la implantació de la Nova Planta i l'abolició dels furs valencians i del dret privat, sinó, més aviat, això va servir per a consolidar l'Antic Règim i ratificar l'ambigüïtat jurisdiccional.

La pressió senyorial per mitjans directament polítics va ser més dura en el territori valencià que en altres parts de l'Estat espanyol. En canvi, en l'aspecte econòmic no va ser favorable als senyors: les terres franques d'impostos senyorials; la devaluació dels censos emfitèutics en el XVIII; les dificultats administratives del senyor; els entrebancs per a exercir un control absolut

18.- Sanchis i Costa, *op. cit.*

19.- Sastre Reus, M.J. - Seser Pérez, R., "El Archivo de la Gobernación de Dénia: aproximación al estudio institucional", *Actes del III Congrés de la Marina Alta*.

jurisdiccional, a mesura que entre batles, regidors, jutges, administradors, etc. van sorgint interessos contraposats als senyors, i els pobles organitzen una resistència legal. Tots aquests factors expliquen el fet que la noblesa no poguera generalitzar en les seues propietats el sistema d'arrendament a curt termini, a la qual cosa s'uneix la infiltració d'uns grups urbans, poderosos econòmicament i políticament, que acabaren acumulant la propietat de la terra i el domini útil emfitèutic. La resistència a l'expropiació senyorial no topava només amb les comunitats camperoles, sinó amb les oligarquies urbanes i una nova burgesia, que a la fi s'imposarà als senyors aprofitant la conjuntura revolucionària del primer terç del s. XIX.

En el cas de Pego, pel fet de ser població antiga amb predomini de terres franques, la repoblació no va alterar els cànons de les famílies oriündes, però en els despoblats moriscos de la Marina Alta, inclosos els de Pego, les condicions estipulades amb els nous pobladors en les cartes pobles van ser bastant gravoses, especialment en les particions de fruits. Això va originar una dualitat de pressió senyorial entre antics i nous pobladors.

PEGO DINS EL DUCAT DE GANDIA

La família Centelles, detentora del Comtat d'Oliva, compra Pego i els llocs de la Baronia el 1479. A mitjan s. XVI, Carles de Borja, cinqué duc de Gandia, per matrimoni vincula al seu patrimoni familiar el Ducat d'Oliva. El 1748 es va extingir la línia masculina, fet que va donar lloc al segrestament judicial del Ducat, que finalitzà el 1755 quan passà a mans dels comte-ducs de Benavente, i s'incorpora posteriorment per matrimoni a la casa d'Osuna.

A mitjan s. XVIII el Ducat, davant l'absentisme dels senyors, passa a ser dirigit pel procurador patrimonial de l'estat de Gandia, que donava compte de les vicissituds sorgides en el seu territori al procurador general de tots els estats del duc, i aquest al senyor, que residia habitualment a Madrid.

El duc d'Osuna solia reclutar els seus col·laboradors en l'Ajuntament entre els membres de la noblesa menor o la "gran burgesia". Però els membres de la petita noblesa començaren a aliar-se amb els "burgesos" i promogueren accions encaminades a minvar tant el poder polític com l'econòmic de la casa senyorial. Tot això potenciat per l'absentisme del duc, fet que afavorirà el moviment antisenyorial de la segona meitat del s. XVIII, tant en les oligarquies locals, per la via dels plets, com de la conflictivitat social.

La crisi financera del senyoriu s'agreujarà a partir de 1761-1768 amb el pas a propietat particular de les terres ermes i municipals, fet que va fer necessari una delimitació de les terres que pertanyien als senyors i als municipis, això va engendrar una àmplia gamma d'enfrontaments, als quals s'uní en alguns casos la pretensió del monarca de recuperar les terres del patrimoni reial, la posada en conreu de noves terres per part dels vassalls, que de vegades usurpaven terrenys senyorials, tot això va induir el duc a ordenar una junta patrimonial de delimitació i fitació. Les capbrevacions senyorials eren un intent de control de la terra i una actualització de les rendes. El 1753 se sol·licita al Reial Acord la provisió per a fer la capbrevació dels estats de Gandia.

La reacció de les classes més desposseïdes no es fa esperar: en la segona meitat del segle XVIII augmenta el bandolerisme en la comarca de la Marina Alta. El governador de Dénia tramita diverses ordres i pragmàtiques que ordenen la persecució dels malfactors.²⁰

En l'oposició antisenyorial del XVIII ens trobem els emfiteutes i, al seu costat, les classes mitjanes, les professions liberals i les elits dels pobles. Aquestes elits assumiran el protagonisme en atemptar i finançar plets dirigits contra els drets feudals i algunes vegades encaminats a incorporar a la Corona els drets jurisdiccionals retinguts pels senyors.

En els llocs com Gandia, Oliva i Pego les oligarquies municipals mantingueren constants pugnes amb el duc de Gandia per qüestions de competències mútues. El duc hi oposà la fidelitat de batles majors o procuradors.

Conflictes entre la vila de Pego i el duc de Gandia

Els enfrontaments entre senyor i vassalls ja es perfilaven en el capítol dedicat a l'agricultura: en la colonització de terres, la introducció de nous conreus i en la configuració de classes socials, amb el naixement d'una burgesia rural.

Els anys de segrest del Ducat, 1748-1755, d'acord amb els esdeveniments produïts els anys 1755-1760, fan la impressió que han estat aprofitats per les diverses faccions locals per a monopolitzar els oficis de govern, ignorant tant les normes reials com senyoriales, atemptant contra els drets feudals amb nous establiments de terra, usurpant terrenys i evadint el pagament de censos.

El duc, davant d'aquesta situació, ordenà la confecció de capbreuacions a fi de consolidar les seues possessions (1759); intentà introduir un governador de lletres perquè solucionara els conflictes del govern local (1755), fet que queda sense efecte; amonestacions als representants consistorials per no haver respectat les lleis i les pragmàtiques de parentiu (1756); nomenament d'un jutge de residència per a la inspecció dels oficials públics (1760), etc.

Totes aquestes mesures van ocasionar el rebuig consegüent de la població davant l'intent de reviscolament dels drets senyorials.

Aquestes amonestacions no tallaren les irregularitats en la proposició d'oficis, es tornaren a repetir les irregularitats el 1764, el 1765 i el 1766, i es van dirimir davant la Reial Audiència les facultats del senyor i les prerrogatives de la població.

Els senyors intenten per tots els mitjans reduir els pagaments a la Corona per resoldre el deteriorament de les arque, però els vassalls no estan disposats a pagar l'equivalent al duc en perjudici d'un augment de la seua contribució (1765, 1772), s'està posant en tela de judici els privilegis del règim senyorial. A Dénia²¹ el 1778 també era qüestionada la preponderància del duc de Medinaceli pel que fa a la reduïda contribució d'aquest en el pagament de l'equivalent.

L'enfrontament entre els ducs i l'Ajuntament es reproduïx davant l'intent del senyor de designació de càrrecs, nomenament d'escrivà d'Ajuntament (1766, 1774-75), de creació de nous oficis, nomenament de batle major, amb els problemes de competències entre el batle ordinari i el major, que es

20.- Atienza Hernández, Ignacio, *Aristocracia, poder y riqueza en la España moderna: la casa de Osuna siglos XV-XIX*, Madrid, 1987. Morant Deusa, I., *El declive del señorío: los dominios del Ducado de Gandía 1705-1837*, València, 1984. Peset, Mariano - Graullera, Vicente, "Nobleza y señoríos durante el XVIII valenciano", *Estudios de Historia Social*, núm. 12-13 (1980). Ruiz Torres, *El País Valenciano...*, op. cit. AMP, secció II, grup II, núm. 612 (1755), 617 (1761). Ardit, Manuel, "Bandolerisme i delinqüència a les acaballes de l'Antic Règim (País Valencià 1759-1843)", *Recerques. Història, Economia. Cultura*, núm. 3 (1974), Barcelona, p. 137-152. AMD, secció Governació, Reg. 407. Veredas, 30-11-1754.

21.- AMD, llig. 339 Llibre d'actes municipals de 1778.

prolonguen des del seu nomenament el 1775 fins al final de la centúria. L'oposició a la supervisió exercida pels majors es va fer general en tots els pobles del Ducat. Les baronies de Murla, Orba i Laguar es van negar a reconèixer, el 1757, l'autoritat del batle major d'Oliva, de qui depenien. A Xeresa, Xeraco i Beniopa va passar el mateix el 1766, i el 1794 intentaren imposar un plet davant l'Audiència per aconseguir el dret de jurisdicció ordinària.²²

Ens trobem amb l'intent del batle major i l'ordinari de delimitar el seu terreny, sense admetre la mínima ingerència de l'altre en la seua parcel·la de poder i fins i tot intenten augmentar les seues prerrogatives. És un xoc entre l'augment de subjecció del duc, mitjançant la revisió d'antics drets i un intent d'ampliació d'aquests (1798 drets de pesca, 1799 encapçalament de penes de cambra) i les llibertats aconseguides pel municipi, diferències que seran resoltes per la Reial Audiència, que la majoria de les vegades es decantarà en defensa dels senyorius; serà un fracàs de les temptatives de les oligarquies locals de recolzar-se en la jurisdicció reial, però a poc a poc aniran minant el poder de la noblesa.

A aquest antagonisme senyor-vassall s'unirà la lluita de les diverses oligarquies municipals per aconseguir el control dels ajuntaments.²³

RELACIÓ ENTRE EL MÓN SENYORIAL I LA CORONA

A pesar que els senyorius s'assimilen als regnes de taifes, al cap dels quals el rei és substituït pel senyor, aquests enclavaments tenen dependència de la Corona, dependència que anirà augmentant al llarg del segle XVIII valent-se de l'administració.²⁴

a) La Corona tindrà la facultat de sotmetre els béns de la noblesa a l'administració en cas de delictes, lesa majestat o de fallida econòmica se'n fa càrrec del Ducat de Gandia entre 1748-1755 per problemes successoris.

b) Intervé en la delimitació de les poblacions.

c) Control institucional i observació del compliment de les seues sentències en cas de conflicte senyor-consell. El 1756 visitarà els escrivans i els arxius de la vila.

d) Possibilitat d'apel·lar a la justícia reial, que intervindrà en nombrosos conflictes entre el Ducat de Gandia i l'Ajuntament: elecció de càrrecs, altercats entre el batle major i l'ordinari, plets per la tutoria dels drets entre l'Ajuntament i el duc, propostes d'insaculació... Tot i que la majoria de les vegades la balança de la justícia es decantarà a favor dels privilegis senyorials.

e) La legislació de la Corona és d'obligat compliment en els territoris senyorials. A Pego, en tota la Marina Alta i Baixa, i la Safor, el representant reial serà el governador militar de Dénia.²⁵

La Corona, com hem vist, disposa d'una sèrie d'instruments de control en els territoris de senyoriu, patent en la implantació del sistema municipal castellà, i a partir de 1766, Carles III instituirà els càrrecs de:

– Diputats del Comú per a solucionar els problemes de proveïment, els

22.– Morant Deusa, *El declive del señorío...*, op. cit., p. 199.

23.– Per a la confecció d'aquest apartat hem utilitzat els llibres d'actes municipals de Pego. AHN, secció Osuna, llig. 760, núm. 140, 141. ARV Reial Acord, llib. 70, 1775.

24.– Atienza Hernández, op. cit., p. 197-198. Acompanyat d'exemples trobats en les actes municipals de Pego.

25.– Sastre Reus, *El Archivo de la Gobernación...*, op. cit.

quals en aquestes qüestions tindran vot i entrada en l'Ajuntament. A la població de Pego correspondrien dos diputats.

– Síndic personer: ha de vigilar els cabals públics i pel que fa a aquests menesters intervindrà en les reunions de l'Ajuntament. No podia exercir aquesta funció ningú que haguera ocupat cap càrrec municipal fins passats dos anys.²⁶

Aquests oficis són elegits per la població i en les seues matèries respectives tenen les mateixes competències que els regidors. Presenten una oposició antifeudal als monopolis de les regalies del senyor per mitjà de plets com és el cas d'Ondara i Orba. Però no s'alterarà l'estatus de l'administració local i la Reial Audiència continuarà defensant l'ordre establert.²⁷ A més a més, l'acallament dels avalots de 1766 confirmarà el poder i la vigència del règim senyorial fins al nou embat en les Corts de Cadis.

EL RÈGIM MUNICIPAL

Evolució històrica

Els decrets de Nova Planta van suposar en el règim municipal la fi de l'organització privativa de la Corona d'Aragó i la imposició de l'organització castellana. Al País Valencià el corregidor seria substituït pel governador militar, amb caràcter de domini militar. Serà l'encarregat de difondre i fer efectives les directrius reials, donades a través de la Intendència i el Reial Acord.

Malgrat la política borbònica de centralització del règim municipal, aquest distava molt d'estar unificat.²⁸ Per això les reformes de Ferran VI (1746-59) i de Carles III (1759-88) s'encaminaran a una intervenció major del govern central en les hisendes locals. El 1760 es va disposar que el Consell de Castella per mitjà d'una Comptadoria General controlaria els propis i arbitris dels pobles. Les revoltes populars acceleraren la reorganització pel comte d'Aranda (1766-1773): amb la introducció del síndic personer i els diputats del comú; projecte de llei agrària; distribució de terres ermes i comunals; intent de democratització de l'exèrcit, amb el reclutament obligatori de quintes.

Els ajuntaments es convertiran en els subministradors de les arques de l'Estat. Aquest procés coincideix amb la guerra i amb la necessitat de majors ingressos en la fiscalia reial, fet que suposa un fort gravamen per a les hisendes locals, molt deteriorades per haver de fer front a l'adquisició de grans en els anys de pèrdua de collita, això suposa el recurs a crèdits onerosos, al qual s'afegia, quasi sempre, la mala gestió de les minories locals, fet que desembocarà en la crisi de finals de segle.

Els càrrecs del govern municipal

La imposició de l'organització castellana significà la supressió dels oficis de regiment de justícia: jurats, mostassaf, racional i el consell²⁹ i la substitució per l'alcalde i els regidors, per als quals es va redactar unes instruccions el 1713. Passaran alguns anys fins que s'assimile aquesta nova terminologia i sorgesquen nous oficis, com a resposta a les necessitats municipals.

Les propostes de candidatures municipals es fan anualment al desembre, de forma binària, pel consell cessant, les quals són sotmeses a l'aprovació del

26.– Morant Deusa, *El declive del señorío...*, op. cit.

27.– Giménez Chornet, Vicent, "Diputats del comú i síndic personer: lluita antifeudal (1766-1769)", *Estudis*, núm. 11 (1984), València, p. 83-94.

28.– No entrarem en la polèmica sobre l'existència del binomi senyoriu patrimoni reial. Per a més informació: Atienza Hernández, op. cit. García Moneris, Carmen, "Algunas reflexiones en torno al Real Patrimonio y el feudalismo valenciano", *Estudis d'Història Contemporània del País Valencià*, núm. 5 (1984), p. 9-21.

29.– Sastre Reus, M.J., Alemany Garcia, S., Moncho Escrivà, S., *Dels moriscos als maulets: la Marina Alta al segle XVII*, Alacant, 1986, p. 69-70.

duc de Gandia, que personalment fa els nomenaments. Aquesta designació del govern local és la peça clau de l'administració senyorial, ja que la col·locació d'addictes al senyor possibilita un domini de la situació. Tot i que sempre queda el recurs de nomenar un representant que defensi els seus interessos, l'alcalde major o governador. És el cas de Pego, que després de diversos anys d'irregularitats en les ternes electorals, contravenint la legislació borbònica, se li imposa l'alcalde major el 1775, malgrat la seua oposició manifesta.

Els oficis de l'Ajuntament,³⁰ principalment, són:

– Alcalde major: representant del senyor. Fins al 1775 no apareix aquest càrrec a la vila de Pego.

– Alcalde ordinari: quan no hi havia el major, exercia la presidència del municipi, en nom del monarca o del senyor, i fiscalitzava la labor dels regidors. A Pego és el primer a fer la votació per a la proposta de càrrecs de govern que s'han d'ocupar per al pròxim any, als quals segueix el regidor primer i així successivament els altres, fet que implica un cert grau de coacció.

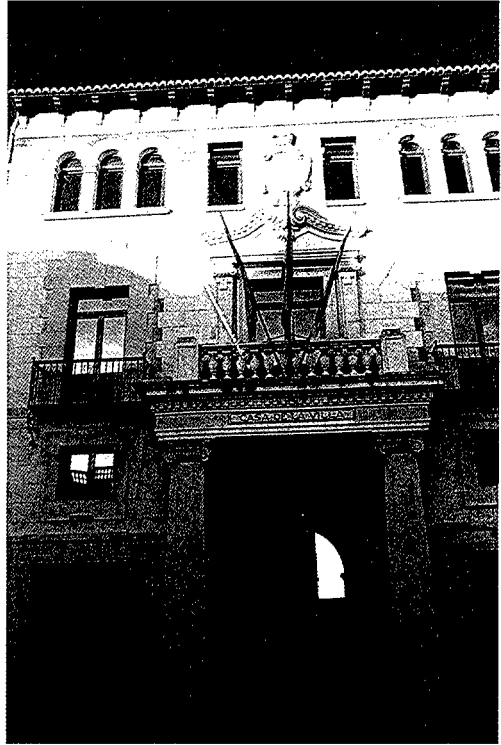
– Regidors: a la vila trobem quatre regidors, però cap d'ells exercia un càrrec vitalici. La seua funció era el govern polític i econòmic del lloc, el proveïment i la provisió per al comú del poble i tot el que feia referència a la policia i a l'administració de les seues pròpies rendes. El regidor degà és l'encarregat de proposar els negocis en la sala capitular i respondre a les representacions en nom del comú. A Pego el regidor primer és alhora diputat i administrador del blat.

– Síndic procurador general: segueix el mateix esquema d'elecció i durada del càrrec que els anteriors. La seua funció és continuació de l'època foral; representava la vila davant els tribunals.

Altres càrrecs subalterns o burocràtics són: secretari de l'Ajuntament, tinent d'alcalde, dipositari i administrador del blat, tresorer o dipositari de les rendes de la vila, jutges comptadors, taxadors de l'equivalent, experts llauradors, sequiers de marjal, obrer major i ajudant, majordom d'hospital, fabriquer de l'església parroquial, majorals dels Sants de la Pedra, majorals de Sant Roc i Sant Sebastià, majorals del Santíssim Sagrament.

Pel que fa a la Junta de Propis, tenim constància per les actes municipals que es reforma a Pego el 1766. A part de l'alcalde i dos regidors, ens apareix el jutge comptador, però serà a partir de 1772 quan ens aparega de forma sistemàtica l'elecció d'un comptador i un majordom, a banda de l'alcalde i els regidors primer i segon.

Els síndics personers i els diputats del comú són introduïts el 1766, per evitar les vexacions d'una mala administració. Eren nomenats per parròquies o barris anualment; a Pego ens trobem a més del Síndic amb dos diputats.

Façana de l'Ajuntament.

30.- Torras i Ribe, *Els municipis catalans...*, op. cit., p. 204-208.

Aquests últims tindran vot i entrada en l'Ajuntament després dels regidors respecte dels assumptes de proveïments. El Síndic té veu per a demanar i proposar tot el que convinga al públic o al comú i davant qualsevol problema amb els regidors es remetrà a la Reial Audiència.³¹

A la vila, en les actes municipals de 1766, apareix la menció als oficis de diputats, però el de síndic personer no hi apareix fins al 1776. La meua impressió és que es van crear tals oficis seguint la normativa reial, però no aconseguiran el seu escalafó en l'Ajuntament fins als anys 1779-1781, en què comencen a tenir una continuïtat d'anotació en les actes com a membres del Consell, tot i que el seu paper deixa molt a desitjar quant a participació en els esdeveniments municipals.

La problemàtica de l'estratificació en el municipi

La Nova Planta no va alterar substancialment els components dels consells municipals. L'elit de ciutadans que havien aconseguit ocupar càrrecs municipals en època foral, amb sistema de la insaculació, amb els Borbó passaren a ser regidors. Les classes socials, en els municipis, s'articulaven al voltant de la propietat de la terra. El camí de promoció social passava de la classe de llauradors rics a la dels "ciutadans potencials", actius en la venda de productes agrícoles. El segon pas era deixar els negocis i ingressar en les files dels advocats, els metges o els ciutadans. A part de la riquesa, en l'ascens de la família exerceixen un paper fonamental l'educació i l'església.³²

Els ciutadans: era el primer esglaió en l'escala nobiliària. A Pego només trobem quatre individus amb el títol de ciutadà que ocupen càrrecs municipals: Miquel Sanchis de Cristóbal, Jeroni Ferrando de José, Francesc Pasqual Banyuls, Pere Pasqual Sala. Aquest últim aconseguirà el títol de noble el 1792.³³

Les professions liberals: els doctors en dret i medicina, socialment privilegiats, tot i que separats de la noblesa, no s'inclouïen entre els plebeus. En les actes ens apareixen setze personatges que exercien la designació de "don" o "dr." o totes dues alhora. En alguns casos ens especifiquen la professió, tres advocats, dos metges i un escrivà. El que és clar és que tots devien tenir estudis. En aquest grup, però en un segon nivell, inclouríem l'apotecari i el familiar del Sant Ofici.

El comerç és considerat una activitat indigna per a ocupar la llista dels candidats del Consell. Francesc Gadea en la proposta de 1755, és considerat no apte perquè "tiene comercio en distintos géneros". Aquests oficis eren considerats propis de les classes plebees.

La majoria dels representants municipals són camperols hisendats, ja que es tracta d'una societat majoritàriament agrícola. Els jornalers a causa dels entrebancs de posició econòmica imposats per a accedir a les ternes, no apareixien en l'exercici d'oficis municipals. En la proposta de 1755 es desestima Pasqual Sastre de Diego per no tenir tradició de govern i perquè "es un pobre jornalero, que únicamente se alimenta del poco jornal que gana en tierras de diferentes vecinos".

31.- *Novísima recopilación de la Leyes de España*, t. III, llib. VII, p. 440-441.

32.- Casey, James, "Anatomía de la riqueza en Gandía en 1724", *Actes du 1er. Colloque sur le Pays Valencien a l'époque moderne*, Pau, 1978, París, 1980, p. 231-241. Bernabé Gil, David, *op. cit.*

33.- ARV Reial Acord, llib. 87, any 1792.

Conflictes municipals

Les desavinences entre els membres de l'Ajuntament i els enfrontaments amb el duc són una constant al llarg de la segona meitat del XVIII.

L'oposició entre els components de l'Ajuntament ve donada per la lluita dels diversos sectors per imposar els seus partidaris en el govern. Amb aquesta finalitat s'infringeixen les Reials Lleis i les Pragmàtiques de Sa Majestat:

– No es respecta la prohibició de parentiu entre els regidors cessants i els que accedeixen als oficis. Així, el 1754 en les dues propostes de candidats fetes, un dels motius pels quals són desestimades és per existir entre ells llaços de consanguinitat. El síndic procurador general al·legarà "por se dicha propuesta perjudicial i nociva al bien público, circunstancias de ser casi todos parientes los de la segunda propuesta".

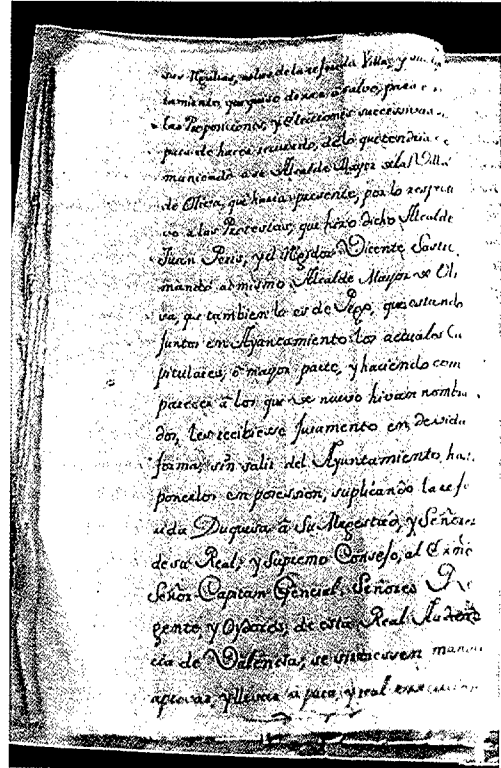
– Es continua discriminant els candidats per motius de rang familiar i de qualificació professional dels individus. El 1754 un argument de desqualificació per al càrrec és: "Francisco Gadea, es forastero y tiene comercio en diferentes géneros".

– Pel que fa a la normativa de dos anys per a l'ocupació del mateix càrrec i un any per accedir a un altre de diferent, s'acosten a la línia de la il·legalitat. El 1751 Jeroni Garcia és regidor primer i està el mateix any en la proposta per a 1752 de síndic general.

– Si ens fixem en la disposició d'inhabilitació funcional per incorrecta gestió del càrrec, seria un enunciat molt qüestionable segons el punt de vista que es plantejara. Per a Jeroni Vidal,³⁴ Pasqual Sala "llega hasta tanto su poderío de confabulación que aún impide la libertad en la elección de Diputados y Síndico del Común".

Però no hem de creure que el xoc ve donat per defensar la il·legalitat del govern municipal. Algunes excuses per les quals es desestima el candidat, són prejudicis de manteniment d'un estatus, de conservació d'un monopoli, eludint l'accés de les classes més baixes. Es la lluita dels diversos sectors per imposar els seus partidaris en el govern. Aquesta transgressió de les normes establertes, que quan no és un motiu, és l'altre, o diversos alhora, serà contínua en la segona meitat del XVIII.

Davant aquestes irregularitats, tant el poder reial com el senyorial intentaran controlar la situació. El 1753 es fa una inspecció per un jutge de residència per part reial. El 1755 el duc es planteja imposar un governador de lletres forà i els adverteix que "respeten las Reales Leyes y Pragmáticas de su Majestad, autos de buen gobierno y ordenanzas de estos reinos". El 1759 el duc rebutja la proposició per fer-les "entre parientes y faccionarios, para formar pandilla y estancar, por este medio los empleos y gobierno de los

Pàgina del Llibre d'Actes de 1765 on es tracta el conflicte pel nomenament de diferents càrrecs de l'Ajuntament.

34.- ARV Reial Acord, llib. 85, any 1790.

pueblos". El 1760 el duc "informado del abuso que se hacía en esta villa de nombrarse unos a otros" exigeix que s'esmente tot tipus de parentiu entre els candidats i nomena un jutge de residència, fet que refutaran els del Consell.

El 1761 una carta del duc requereix la confecció d'una nova llista de persones aptes per al govern d'aquesta vila a causa que les famílies formen colles per a controlar el govern del poble, pretén eradicar amb aquestes mesures les faccions i els conflictes. Un despatx de la Reial Audiència exigirà a l'Ajuntament "que dentro de seis días informe con justificación en razón de los nuevamente elegidos para su gobierno". El 1764 la duquessa ordena descobrir el que hi ha de cert en la denúncia de Josep Ortolà sobre els vicis i els defectes legals de la proposició de candidats i de les colles existents. Després de comprovar-ne la veracitat, imposa una multa de 50 pesos i a pagar els costos causats per l'alcalde major i la seua audiència. A finals de 1764 la proposta per a l'any següent presenta anomalies de parentiu. La duquessa rectifica la proposta d'elecció al seu lliure arbitri, i això ocasionarà un plet davant la Reial Audiència, la qual fallarà en aquest cas a favor de l'Ajuntament (1766) i la duquessa haurà de fer una nova elecció.

El 1790 ens trobem amb un contenciós dut a la Reial Audiència, del Dr. En Jeroni Vidal contra Pasqual Sala: "en la referida villa hace 23 años que los empleos de justicia y Gobierno no salen del partido y facción de que es cabeza Pasqual Sala, de forma que tales empleos parecen ya hereditarios y turnan entre unos 70 sujetos, con entera y absoluta exclusión de los demás vecinos". Per això advoca pel sistema d'insaculació.³⁵ Aquesta proposta apareix denegada pel Consell de Castella i queda reflectida en les actes municipals de 1791.

L'existència o no de faccions queda a l'elecció de cadascú, però és evident que Jeroni Vidal no apareix en la relació de càrrecs, i Pere Pasqual Sala, des de 1760 a 1794, tret d'alguns anys, es troba en la proposta o en l'exercici dels càrrecs d'alcalde i síndic general, que són els llocs més desitjats, i destinat a personatges de les més altes jerarquies locals. Prova irrefutable de la seua influència serà l'adquisició del títol de noblesa el 1792. Tot i que Jeroni Vidal pot estar defensant els interessos de l'alcalde major, al qual veiem lligat el 1799 amb la política d'aquest d'implantar lloctinents propis, provocant l'enfrontament amb la camarilla de l'alcalde ordinari.

Aquestes lluites de poder les trobem a Xàbia el 1796³⁶: una elecció defectuosa farà aflorar els antagonismes entre dos bàndols de les oligarquies locals per aconseguir el domini de la gestió municipal. La querella serà elevada a la Reial Audiència en un intent de desacreditar la facció contrària i imposar els seus partidaris, amagant les intencions del clan darrere d'un home de palla. A Dénia³⁷, en el període comprés entre 1782 i 1799 no es respecten els parentius ni els buits de temps entre els electors i els elegits per a l'exercici dels càrrecs municipals, fet que farà exclamar al marquès de Dénia, el 1785: "presuponeis confabulación entre el proponente y el propuesto que es nulidad muy sustancial". També trobem connexions entre les oligarquies i els representants del duc de Medinaceli i lluites internes entre les diverses faccions que opten al poder. En tots els llocs, com diu el refrany, trobem "els mateixos gossos

35.- ARV Reial Acord, llib. 85, any 1790, p. 694.

36.- Secció Escrivania de Cambra, Exp. 120 (1796).

37.- AMD, llig. 340. Llibre d'actes municipals de 1782 a 1799.

amb diferents collars".

El govern municipal com a mecanisme de reproducció del poder del grup dominant

L'anàlisi de la llista de persones que ocupen els càrrecs ens mostra que els ciutadans i els prohoms de la cultura, distingits amb l'apel·latiu "don" o "dr.", tret de rares excepcions, ocupen càrrecs d'alcalde ordinari, seguit del de síndic general i regidor primer. Són els oficis en què es pot exercir més pressió. Eren els qui plantejaven les candidatures i les seues disconformitats. Els altres regidors es dedicaven a donar suport a la proposta.

La perpetuació en la llista d'elecció era privativa del sector adinerat de la població. Aquesta oligarquia era l'única que podia entaular plets com el recurs contra el pagament de "la pecha" a l'Ajuntament el 1751 i el 1756. Ells seran els qui instal·laran almàsseres, en detriment dels beneficis del senyor.

Aquest grup serà el que acumularà càrrecs en la seua persona: Josep Camarasa és nomenat el 1760 familiar del Sant Ofici de la Inquisició de la ciutat i regne de València, i el trobem en la llista de proposats i elegits des de 1755 fins a 1771 en els càrrecs d'alcalde ordinari i síndic. Segons el llibre de béns de 1802 la seua família pertany al grup de terratinents.

Aquesta oligarquia serà la que controle el subministrament de carn, el qual, per la seua repercussió en la població, possibilita l'enriquiment per mitjà de fraus, preus excessius, etc. "si es el abasto de carne de muchos años a esta parte se ha hecho privativo, y estancado en el partido dominante..." (1799).

Aquesta situació no és específica de Pego. A Xàbia, Vicent Català, alcalde ordinari, és denunciat davant l'Audiència com a cabdill d'un bàndol, el qual controla el proveïment de carn i les millors pastures per al ramat.³⁸

És un cercle viciós en què els hisendats són els que ocupen els càrrecs de poder, els que es beneficien de les millores establertes per la monarquia, de les prerrogatives dels ajuntaments, i acumulen a gran escala les propietats comunals i municipals, controlen els proveïments, són els que poden defensar els seus drets tant del senyor com de les altres faccions del Consell, els únics que tenen diners per a interposar plets. Perquè, no ens enganyem, el que pretén aquesta classe és el seu propi benefici més que defensar els interessos de la població o una lluita sistemàtica contra el poder senyorial. És una minoria pel que fa al veïnat, que a l'única cosa que arriba és al murmuri.

És tot un camí d'ascens el que recorren les classes benestants al llarg de la segona meitat del segle XVIII, afavorit per l'alça dels preus. A finals de segle la propietat de la terra s'acumularà en les seues mans en detriment dels camperols més desprotegits, afectats per la privatització, que els va llevar

Antiga casa de la família Sala.

38.- Sastre Reus, M.J. - Alemany Garcia, S., "La lluita pel poder municipal: Xàbia al segle XVIII", *Xàbiga. Revista de Cultura*, núm. 4 (1988), p. 97-98.

recursos i antics drets comunals, fet que explicaria el creixement alarmant de la delinqüència i el bandolerisme en el món rural.

L'acte de 1766 que estableix els procuradors, síndics, personers i els diputats del comú era l'instrument reial elegit per a contenir el poder dels regidors, institucionalitzar les intervencions en el municipi de tot tipus de persones, sense distinció de categories socials. S'intentava reviscolar la vida municipal paralitzada per la corrupció derivada del monopoli dels oficis per una oligarquia tancada: solucionar les dificultats de proveïment i aplicar una política de llibertat de comerç; de calmar els ànims sense posar en qüestió res fonamental. Aquest intent va fracassar en la mesura en què quedà reduït a una representació testimonial dels ajuntaments.³⁹

Les reformes de 1766 es van deixar sentir a la vila de Pego sobretot en el cessament dels conflictes per accedir al poder; s'observa una major mobilitat en les llistes de candidats, però el seu manteniment en el transcurs del període és breu. Els càrrecs de diputat i síndic personer són ocupats per gent mitjana, però no tenen un fort protagonisme en els conflictes de l'Ajuntament. Aquests continuen sent capitanejats per les oligarquies tradicionals, que monopolitzen els càrrecs d'alcalde ordinari, síndic general i regidor primer. A finals de segle tornen a ressorgir els enfrontaments entre els diversos bàndols de les oligarquies encara més enriquides. Cal tenir en compte que Pego és una societat agrícola, en la qual no existia una noblesa consolidada. Els beneficiats d'aquest fenomen seran els camperols hisendats afavorits per la conjuntura de la segona meitat del segle XVIII.

CONCLUSIONS

En la segona meitat del segle XVIII hi ha un augment de població. Això vindria determinat per la ràpida recuperació demogràfica de l'expulsió, per ser Pego un lloc de cristians vells, a la feracitat del seu sòl i a la conjuntura econòmica favorable de la segona meitat de la centúria.

La societat de la vila és prioritàriament agrícola, amb un alt percentatge de propietaris. 1172 propietaris en una població de 1.086 veïns. Quasi la totalitat de les famílies són propietàries d'un tros de terra.

Tot i que en la seua producció ens apareixen alguns conreus comercials com la morera, les hortalisses, les fruites, etc. no per això deixa de ser una economia de subsistència. El pes major es decanta cap als cereals panificables com el blat, el panís i la dacsca. Les reformes només van beneficiar els llauradors rics, que en controlar els ajuntaments, tingueren accés als béns comunals, i serien els únics que iniciarien grans transformacions de terrenys, perquè la resta el màxim que van fer fou rompudes marginals per a atendre el nivell de subsistència, fet que augmentava les diferències entre els agricultors-hisendats i els d'escassos recursos.

Aquestes oligarquies aprofitaran els anys del segrest del Ducat 1755-1760 per a monopolitzar els oficis de govern, ignorant tant la normativa reial com senyorial: atemptar contra els drets feudals, amb nous establiments de terra, usurpació de terrenys i evadint el pagament de censos. El duc intentarà fer valer les seues prerrogatives, això explica la fitació de terrenys de 1759

39.- González Alonso, B., *Sobre el Estado y la Administración de la Corona de Castilla en el Antiguo Régimen*, Madrid, 1981, p. 225-228. Torras i Ribe, J.M., *Els municipis catalans...*, *op. cit.*, p. 337-356.

ordenat per ell; el nomenament d'un jutge de residència el 1760; les amonestacions coercitives a les eleccions defectuoses, a fi d'eradicar la presència de faccions municipals, i l'intent d'imposició dels càrrecs el 1765; el nomenament d'escriuans i secretaris d'Ajuntament.

Però els seus vassalls ja no estan disposats a tolerar la imposició del senyor i, davant de qualsevol intromissió en el seu camp d'influència, recorreran a les institucions reials, la Reial Audiència, la intendència...

Davant la successió de conflictes el duc nomenarà el 1775 un alcalde major per a Pego i la rodalia. Això provocarà la resistència de l'Ajuntament, sobretot de l'alcalde ordinari. S'entaularà entre ells una lluita per delimitar cadascú les seues competències, és una oposició a la ingerència d'un representant dels drets senyorials.

La Corona en el XVIII anirà augmentant la seua fiscalització en els municipis valent-se de l'administració, tutela que a Pego es deixarà sentir per mitjà del nomenament de jutges de residència, visita d'inspecció de les escriuàries i els arxius, possibilitat d'apel·lar a la justícia reial a través de la Reial Audiència, imposició i control de la legislació emanada de la Corona, per mitjà del governador de Dénia.

L'organització municipal va ser alterada amb la Nova Planta, però en la majoria dels casos simplement significà un canvi nominatiu dels càrrecs i l'última paraula en la designació continuà recaent en el senyor. Va ser el 1766 quan la monarquia va intentar contenir l'abús de poder dels regidors i ampliar la base d'accés al poder municipal amb la introducció del síndic personer i els diputats del comú. De moment provocà un cessament dels conflictes per accedir al poder i una major mobilitat en les llistes de candidats. Però va quedar reduïda a una mera representació perquè els conflictes pel poder municipal es continuaran produint fins a finals del XVIII. Els oficis i el govern de la població s'aturaran entre parents i faccionaris any rere any, cercle que intentarà trencar el duc de Gandia per diversos mitjans.

Aquestes elits, a més d'ocupar els càrrecs de poder, seran les beneficiàries de les millores establertes per la monarquia, aprofitament de les terres comunals i municipals, controlaran els proveïments, seran les úniques que podran interposar plets per a defensar-se de la coacció del senyor o dels abusos de les faccions contràries, en defensa dels seus propis interessos no en benefici del comú de la població. No vol dir això que no es done, de vegades, una coincidència d'objectius, com el fet de minvar les prerrogatives feudals. A final de segle es donarà un transvasament de propietat a favor d'aquestes classes benestants i en detriment de les classes més desarelades, que passaran a augmentar la massa dels jornalers, fet que explicarà el creixement de la delinqüència i el bandolerisme a finals de segle.

En la segona meitat de la centúria confluiran en aquesta lluita pel poder municipal diversos interessos:

- El duc, mitjançant una major subjecció a través de l'alcalde major, amb connexions establertes entre algunes elits locals, mentre hi hagué una coincidència d'objectius.

- La Corona, que intentarà estendre els seus tentacles a partir de la

intromissió de la seua administració en el municipi.

– Les oligarquies dissidents del poder senyorial, que en el seu ascens al poder qüestionaran els drets feudals del senyor.